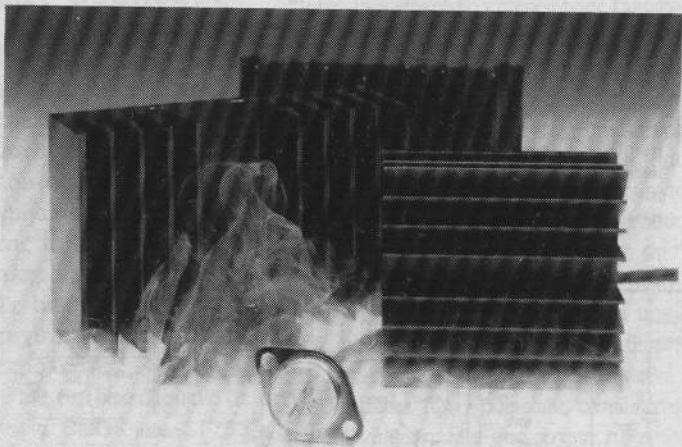

Βασικές γνώσεις

Ψύκτες: Πότε και πως να τους χρησιμοποιείτε.

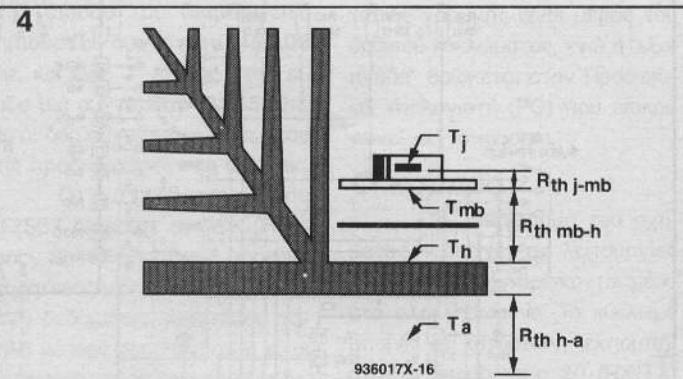
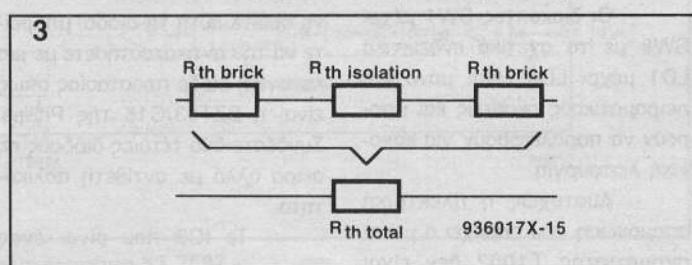
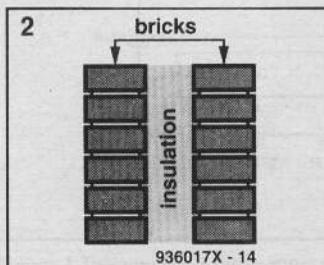
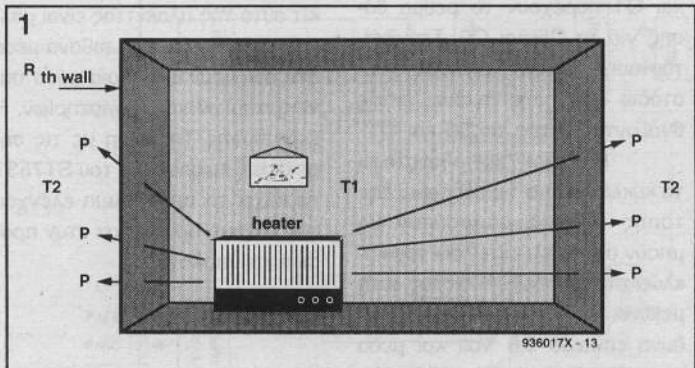
Οποιος ασχολήθηκε κάποια στιγμή με την σχεδίαση ή κατασκευή, τροφοδοτικού ή ενισχυτή ισχύος, έχει σίγουρα αποκτήσει αρκετές εμπειρίες από το πρόβλημα που λέγεται απαγωγή θερμότητας. Η παραγόμενη θερμότητα σε μια τέτοιας μορφής κατασκευή αποτελεί πολλές φορές σημαντικό κεφάλαιο. Οι ψύκτες χρησιμοποιούνται κανονικά για να αυξήσουν την θερμοχωρητικότητα των ημιαγωγών ισχύος, ή με άλλα λόγια για να δώσουν την δυνα-

τότητα στους εν λόγω ημιαγωγούς να απάγουν την παραγόμενη θερμότητα όταν αυτοί λειτουργούν. Εχοντας υπόψιν κάποιους βασικούς κανόνες, ο υπολογισμός του μεγέθους του απαιτούμενου ψύκτη σε κάποια εφαρμογή δεν είναι τελικά και πολύ δύσκολη υπόθεση.

Θερμική αντίσταση

Η θερμική αντίσταση, R_{th} (ή Φ) ενός ημιαγωγού μπορεί να εκφραστεί από τον τύπο:

$$R_{th} = \Delta T / \Delta P \quad (\text{Εξ. 1})$$

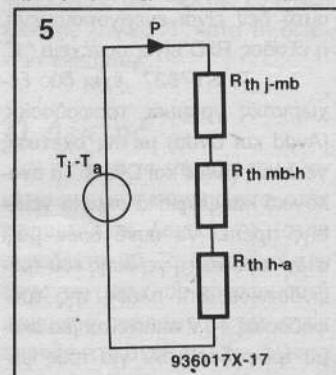
όπου το R_{th} δίνεται σε θερμικά ohm, το T σε βαθμούς Kelvin και το P σε Watt. Δεδομένου ότι στον τύπο περιλαμβάνεται μεταβολή θερμοκρασίας και σε αυτή την περίπτωση βαθμοί Kelvin και Celsius είναι ισοδύναμοι, μπορούμε άνετα να χρησιμοποιούμε στην παραπάνω σχέση $^{\circ}\text{C}$ αντί για Kelvin. Το νόημα της έννοιας της θερμικής αντίστασης μπορεί να γίνει περισσότερο αντιληπτό με την θοήθεια του Σχ. 1. Στο σχήμα αυτό βλέπουμε ένα κλειστό χώρο, όπως ας πούμε ένα δωμάτιο, το οποίο θερμαίνεται από κάποιο θερμαντικό σώμα σε θερμοκρασία T_1 . Εξω από το δωμάτιο η θερμοκρασία είναι T_2 . Εάν είναι γνωστή η θερμική αντίσταση των τοίχων του δωματίου μπορεί να υπολογιστεί η απώλεια θερμότητας από το δωμάτιο προς τα ξέων. Ενας καλά μονωμένος τοίχος παρουσιάζει υψηλή θερμική αντίσταση, οπότε οι απώλειες θερμότητας προς το εξωτερικό περιβάλλον είναι σχετικά μικρές ($\Delta P = \Delta T / R_{th}$). Από την Εξ. 1 φαίνεται ότι δεν υπάρχουν καθόλου απώλειες όταν η διαφορά θερμοκρασίας ΔT είναι μηδέν. Στην περίπτωση του Σχ. 1 αυτό βέ-

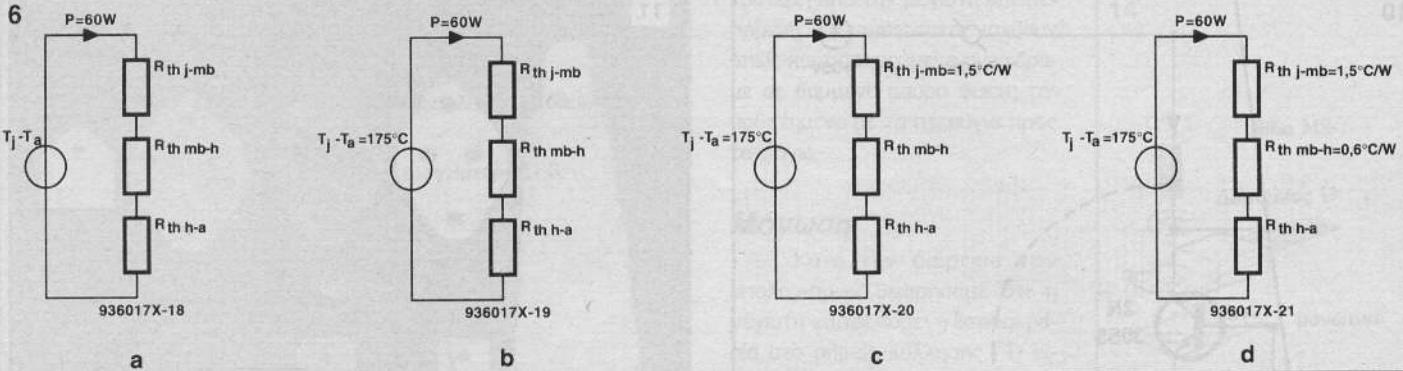
βαια σημαίνει ότι η θερμοκρασία του δωματίου πρέπει να είναι ίδια με την εξωτερική.

Τα περισσότερα κτίρια χρησιμοποιούν σήμερα τοίχους με διπλά τοιχώματα, όπου συχνά ο χώρος ανάμεσα στα δύο επίπεδα τούθων καλύπτεται από κάποιο μονωτικό υλικό (Σχ. 2). Η θερμική αντίσταση μίας τέτοιας κατασκευής αντιστοιχεί στο άθροισμα των θερμικών αντιστάσεων όλων των παρεμβαλλόμενων επιπέδων (Σχ. 3).

Αντιστάσεις σε σειρά

Οπως ακριβώς και στην περίπτωση του διπλού τοίχου, η θερμική αντίσταση ενός ημιαγωγού προσαρμοσμένου σε ψύκτη αντιστοιχεί σε ένα πλήθος θερμικών αντιστάσεων συνδεδεμένων σε σειρά. Στο Σχ. 4 βλέπουμε ένα τρανζίστορ ισχύος προσαρμοσμένο σε ένα ψύκτη με την θοήθεια μιας μονωτικής ροδέλας (οι αποστάσεις μεταξύ τους παρουσιάζονται μεγεθυμένες). Η πρώτη θερμική αντίσταση $R_{th j-mb}$ είναι μεταξύ του σημείου κόλλησης του ημιαγωγού (j) και του σημείου

στήριξης (mb). Η δεύτερη, R_{th} mb-h είναι μεταξύ του σημείου στήριξης και του ψύκτη (h). Η τιμή αυτής της θερμικής αντίστασης εξαρτάται από το υλικό της μονωτικής ροδέλας που παρεμβάλλεται και από το εάν υπάρχει θερμοαγώγιμη πάστα ή όχι. Ακολουθεί η θερμική αντίσταση R_{th} h-a, μεταξύ του ψύκτη και του περιβάλλοντος (a). Στο Σχ. 5 βλέπουμε μια σχηματική αναπαράσταση των τριών θερμικών αντιστάσεων. Στο ίδιο σχήμα παρουσιάζεται και μια πηγή θερμότητας T_j -Ta. Η ροή

Πίνακας 1

περιβλήμα	$R_{th j-a}$	$R_{th j-mb}$
TO-18	500	200
TO-92	250	150
TO-39	200	12,5
TO-126	100	5
TO-220	70	2
TO-3	40	1,5

Πίνακας 2

ΥΛΙΚΑ ΜΟΝΩΣΗΣ	$R_{th mb-h}$
Αέρας	0,05-0,2
Θερμοαγώγιμη πάστα	0,005-0,1
Οξείδιο του αργύριου και πάστα	0,2-0,6
Μίκα (0,05 χιλ.) και πάστα	0,4-0,9
Ελαστικό πυρίτιο	0,84-0,88

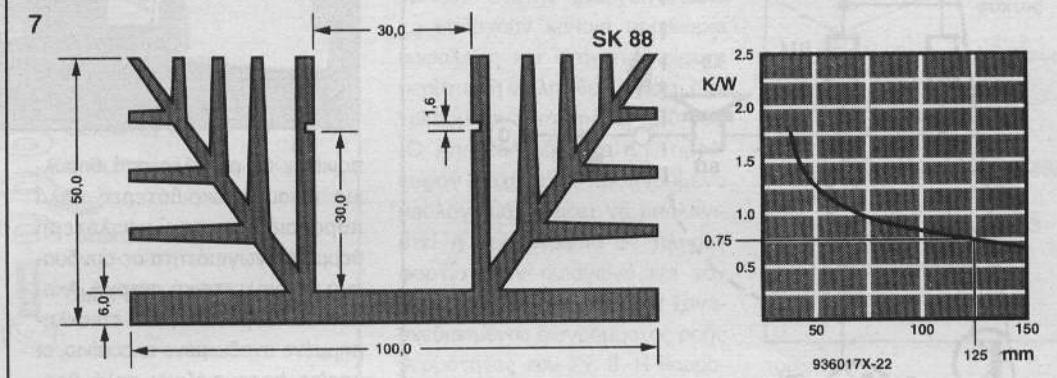
Πίνακας 3

Φυσικό αλουμίνιο	$R_{th h-a} + 10-15\%$
Οριζοντία τοποθέτηση	$R_{th h-a} + 15-20\%$

θερμότητας δηλώνεται από το P.

Μερικές βασικές αρχές

Ο καθορισμός των χαρακτηριστικών του ψύκτη ξεκινάει κανονικά στο θερμότερο σημείο

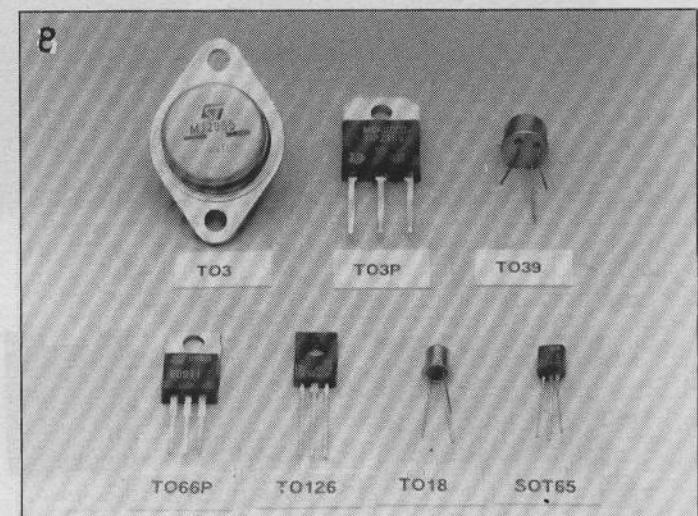
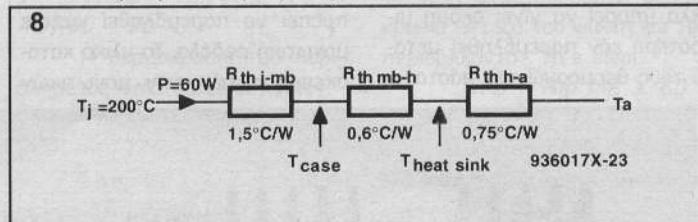

της αλυσίδας των θερμικών αντιστάσεων, τον ίδιο τον ημιαγωγό. Οι πληροφορίες στα φύλλα δεδομένων (databook) των τρανζίστορ

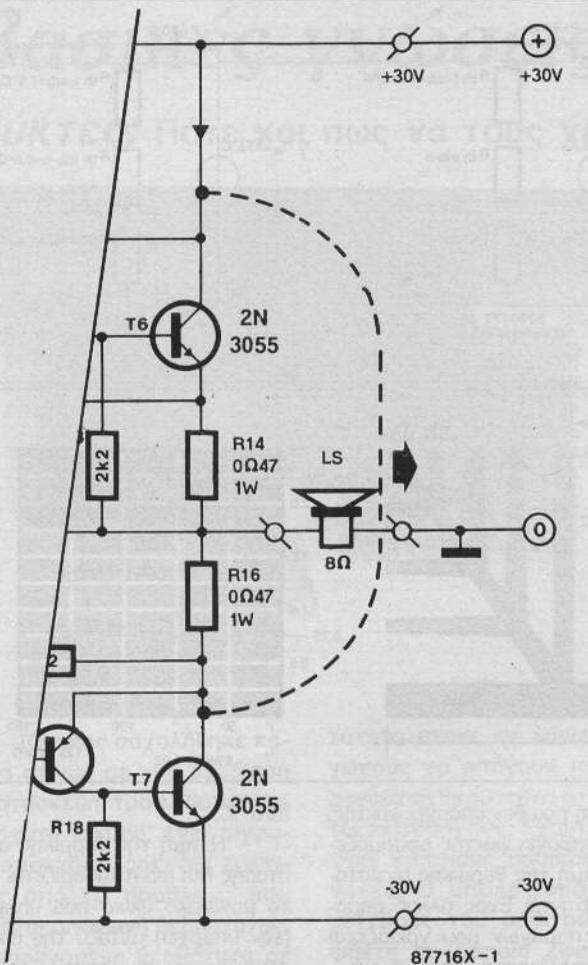
ρίπτωση που δεν υπάρχει ψύκτης. Οταν υπάρχει ψύκτης εφαρμόζεται η τιμή της θερμικής αντίστασης $R_{th j-mb}$. Ενας άλλος σημαντικός παράγων που χρειάζεται στον υπολογισμό, είναι η μέγιστη επιτρεπόμενη θερμοκρασία στον ημιαγωγό, T_j . Η τιμή αυτή υπάρχει στα αντίστοιχα δεδομένα και δεν έχει περισσά συνήθως τους

200 °C.

Η τιμή της θερμικής αντίστασης $R_{th mb-h}$ καθορίζεται από το μονωτικό υλικό που υπάρχει (εάν υπάρχει) μεταξύ της βάσης στήριξης και του ψύκτη. Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται διάφοροι μέθοδοι στήριξης και η αντίστοιχη τιμή θερμικής αντίστασης. Εάν

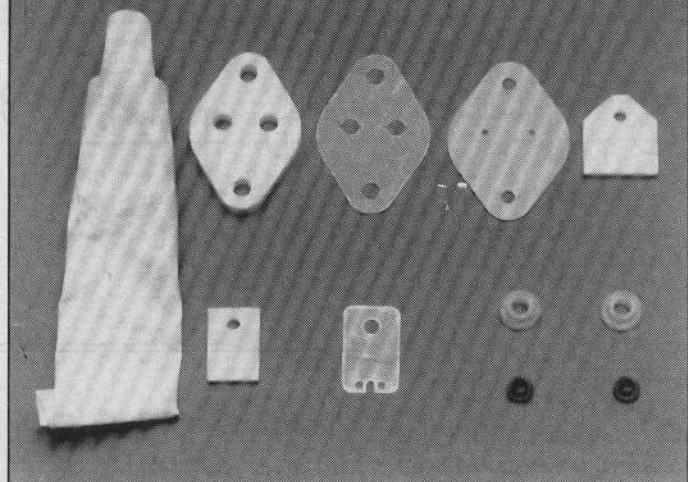

περιλαμβάνουν διάφορες θερμικές αντιστάσεις. Στο πίνακα 1 έχουμε τις θερμικές αντιστάσεις των πιο συνηθισμένων περιβλημάτων τρανζίστορ. Η τιμή $R_{th j-a}$ αναφέρεται στην θερμική αντίσταση μεταξύ του ημιαγωγού και του περιβάλλοντος και χρησιμοποιείται μόνον στην πε-

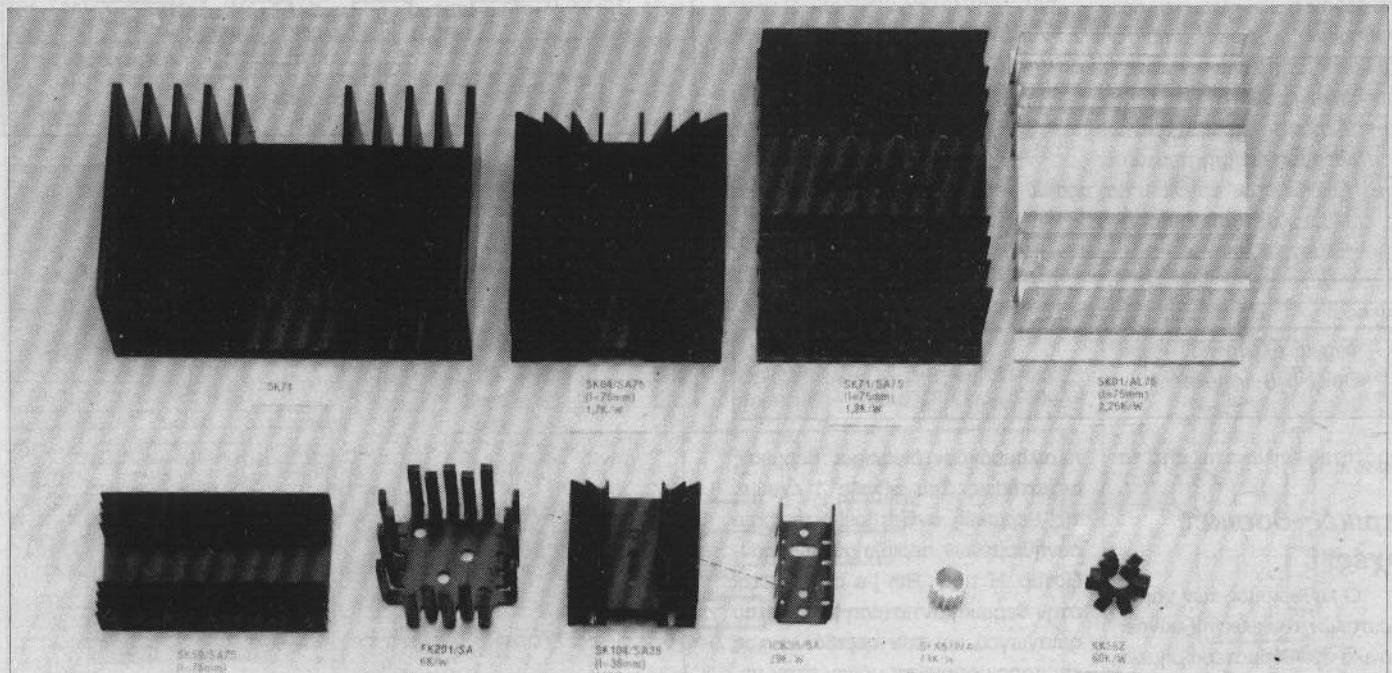
για παράδειγμα ο ημιαγωγός στηρίζεται απ' ευθείας πάνω στον ψύκτη, η θερμική αντίσταση μεταξύ τους είναι σχετικά μικρή, αλλά μπορεί να γίνει ακόμη μικρότερη εάν παρεμβληθεί μεταξύ τους θερμοαγωγιμή πάστα.

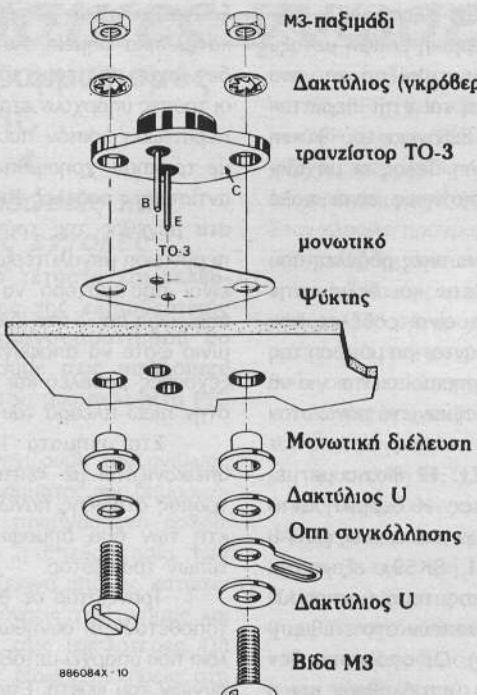
Σε πολλές περιπτώσεις είναι απαραίτητη η ηλεκτρική μόνωση του ημιαγωγού από τον ψύκτη. Σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να παρεμβληθεί κάποια μονωτική ροδέλα. Το υλικό κατασκευής αυτών των μονωτικών

ποικίλει: Οι ροδέλες από βηρύλλιο είναι οι ακριβότερες αλλά παρουσιάζουν την υψηλότερη θερμική αγωγιμότητα σε συνδυασμό με διηλεκτρική αντοχή. Ακολουθούν οι ροδέλες από επιακληρυμμένο ανοδιωμένο αλουμίνιο, οι οποίες παρουσιάζουν καλή θερμική αγωγιμότητα και διηλεκτρική αντοχή. Οι γνωστές ροδέλες από μίκα είναι φτηνές και πολύ δημοφιλείς, αλλά με την πάροδο του χρόνου μπορούν να παρουσιάσουν ρωγμές ή ξεφλουδίσματα. Υπάρχουν τέλος και οι πιο φτηνές ροδέλες από πλαστικά υψηλών θερμοκρασιών όπως είναι το Kapton ή το Mylar αλλά παρουσιάζουν μικρότερη διηλεκτρική αντοχή από την μίκα.

Η τιμή της τρίτης θερμι-

Πρακτικός υπολογισμός

Ας υποθέσουμε ότι διαθέτουμε ένα τρανζίστορ ισχύος σε θήκη TO-3, και το δυναμικό που αναπτύσσεται στα άκρα του είναι 20 Volt ένώ το μέγιστο ρεύμα που το διαρρέει είναι 3 A. Εχουμε λοιπόν ανάπτυξη ισχύος -και κατά συνέπεια απαιτούμενη απαγωγή θερμότητας $3 \times 20 = 60W$. Αυτό είναι το πρώτο στοιχείο που βάζουμε στο διάγραμμα ροής θερμοκρασίας του Σχ. 6a. Από τα χαρακτηριστικά του βρίσκουμε ότι η μέγιστη επιτρεπτή θερμοκρασία για το τρανζίστορ είναι 200°C . Η τιμή αυτή αναφέρεται στην χειρότερη περίπτωση: εάν το τρανζίστορ έφτανε γραμματικά σε τέτοιες θερμοκρασίες ένα απλό άγγιγμα θα ήταν πολύ οδυνηρό.

Στην συνέχεια θα θεωρήσουμε ότι η θερμοκρασία περιβάλλοντος είναι 25°C . Η διαφορά θερμοκρασίας T_j - T_a είναι λοιπόν 175°C . Εισάγουμε και την τιμή αυτή στο διάγραμμα ροής θερμοκρασίας στο Σχ. 6b.

Η ολική θερμική αντίσταση R_{th} total υπολογίζεται με την θοήθεια της Εξ. 1:

$$R_{th\ total} = \Delta T / \Delta P = 175 / 60 = 2.92 \text{ K/W}$$

κρότερη από την μέγιστη επιτρεπόμενη. Οι τιμές αυτές ισχύουν όπως και προηγούμενα αναφέραμε σε βαμμένο μαύρο ψύκτη τοποθετημένο με τα πτερύγια προς τα πάνω.

Μόνωση

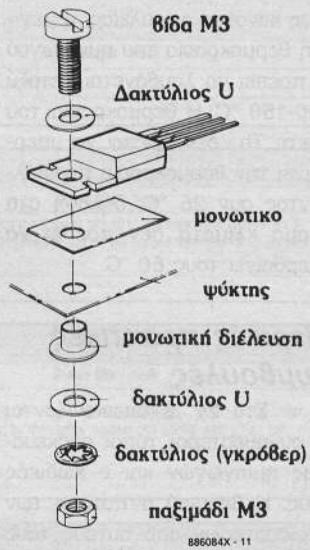
Κατά την διάρκεια των υπολογισμών θεωρήσαμε ότι η μέγιστη επιτρεπόμενη θερμοκρασία στο σημείο κόλλησης T_j είναι 200°C . Στην πράξη είναι καλό να υπάρχουν κάποια περιθώρια ασφαλείας και στην προκείμενη περίπτωση να ληφθεί μέγιστη επιτρεπόμενη τιμή της T_j $100-150^{\circ}\text{C}$. Από τα δεδομένα που προέκυψαν κατά τον προηγούμενο υπολογισμό, μπορεί να υπολογιστεί η θερμοκρασία σε πλήρες φορτίο στον ημιαγωγό και τον ψύκτη με την θοήθεια του ξανασχεδιασμένου διαγράμματος ροής θερμότητας του Σχ. 8. Η θερμοκρασία στο κάλυμμα του ημιαγωγού T_{mb} είναι ίση με την θερμοκρασία του σημείου κόλλησης T_j , μείον την διαφορά θερμοκρασίας μεταξύ του περιβλήματος και του σημείου κόλλησης T_{j-mb} . Η αναπτυσσόμενη κατά μήκος θερμοκρασία ισούται με την θερμική αντίσταση $R_{th\ j-mb}$ επί την ροή θερμότητας:

$$T_{j-mb} = R_{th\ j-mb} X P = 1.5 \times 60 = 90^{\circ}\text{C}$$

Η θερμοκρασία του περιβλήματος T_{mb} θα είναι λοιπόν:

$$T_{mb} = T_j - T_{j-mb} = 200 - 90 = 110^{\circ}\text{C}$$

Είναι κατά συνέπεια προφανές ότι επαφή με το τρανζίστορ σε ώρα πλήρους φορτίου είναι ιδιαίτερα επικινδυνή, και θα πρέπει κατά την διάρκεια της σχεδίασης και συναρμολόγησης να ληφθεί σοβαρά υπ' όψιν το θέμα προστασίας από οποιασδήποτε τυχαία επαφή με το τρανζίστορ την ώρα της λειτουργίας

του.

Η αναπτυσσόμενη θερμοκρασία κατά μήκος της ροδέλας και της θερμοαγώγιμης πάστας T_{mb-h} είναι:

$$T_{mb-h} = R_{th\ mb-h} X P = 0.6 \times 60 = 36^{\circ}\text{C}$$

Και ως εκ τούτου η θερμοκρασία του ψύκτη θα είναι:

$$Th = T_{mb} - T_{mb-h} = 110 - 36 = 74^{\circ}\text{C}$$

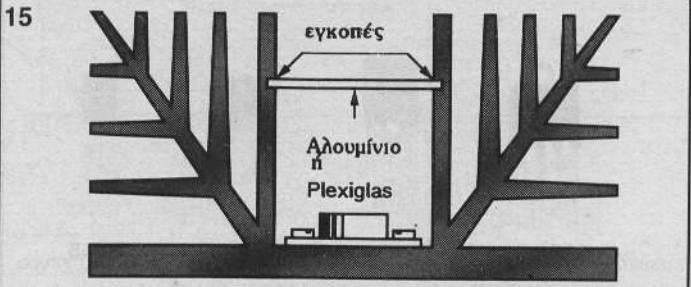
Η αναπτυσσόμενη θερμοκρασία μεταξύ του ψύκτη και του περιβάλλοντος $Th-a$ είναι:

$$Th-a = R_{th\ h-a} X 60 = 0.75 \times 60 = 45^{\circ}\text{C}$$

Η θερμοκρασία του περιβάλλοντος Τα μπορεί λοιπόν να φτάσει μέχρι και :

$$Ta = Th - Th-a = 74 - 45 = 29^{\circ}\text{C}$$

Οταν η θερμοκρασία περιβάλλοντος ανέβει πιο πάνω από την τιμή, όλες οι προηγούμενα υπολογισμένες τιμές πρέπει να επανεκτιμηθούν. Ακόμα και σε εύκρατα κλίματα η θερμοκρασία

περιβάλλοντος στους θερμούς μήνες του καλοκαιριού μπορεί να φτάσει τους 35 °C.

Στην πράξη και τηρώντας τους κανόνες ασφαλείας, η μέγιστη θερμοκρασία του ημιαγωγού T_j πρέπει να λαμβάνεται μεταξύ 100-150 °C. Η θερμοκρασία του ψύκτη T_h δεν πρέπει να υπερβαίνει την θερμοκρασία περιβάλλοντος συν 25 °C, δηλαδή στα θερμά κλίματα δεν πρέπει να υπερβαίνει τους 60 °C.

Μερικές πρακτικές συμβουλές

Στο Σχ. 8 απεικονίζονται οι ουνθέστεροι τύποι συσκευασίας ημιαγωγών και ο κωδικός τους. Η θερμική αντίσταση των περισσότερων από αυτούς τους τύπους δίνονται στον πίνακα 1.

Για να καταλάβετε γιατί σε πολλές περιπτώσεις η ηλεκτρική μόνωση του ημιαγωγού από τον ψύκτη είναι ουσιώδης ρίξτε μια ματιά στο Σχ. 10. Τα τρανζίστορ εξόδου T₆ και T₇ βρίσκονται σε θήκη τύπου TO-3 και πρέπει να προσαρμοστούν σε ψύκτη. Το μεταλλικό σημείο του περιβλήματος των τρανζίστορ συνδέεται με τον ουλλέκτη, όπως συνήθως συμβαίνει και με τους ρυθμιστές τάσης. Εάν λοιπόν και τα δύο τρανζίστορ προσαρμοστούν κατ' ευθείαν πάνω στον ψύκτη χωρίς μονωτικές ροδέλες οι δύο ουλλέκτες θα

συνδεθούν μεταξύ τους και η θετική γραμμή τροφοδοσίας θα βραχυκυκλώσει. Πέραν τούτου όμως, είναι καλό να μονώνεται ο ημιαγωγός από τον ψύκτη ακόμη και στην περίπτωση που υπάρχει μόνο ένας ημιαγωγός. Κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση που ο συνδεόμενος ακροδέκτης φτάνει σε τάσεις >42 Volt που πλέον αρχίζουν και γίνονται επικίνδυνες για τον άνθρωπο.

Στο Σχ. 11 βλέπουμε μερικά μονωτικά εξαρτήματα:

Οι ροδέλες με το πιο φωτεινό χρώμα είναι από κεραμικό οξείδιο του αλουμινίου και το ελάττωμα τους είναι ότι έχουν μικρή θερμική αγωγιμότητα. Το θηρυλλίο (οξείδιο του θηρυλλίου) παρουσιάζει πολύ καλύτερη θερμική αγωγιμότητα αλλά είναι και πολύ πιο ακριβό.

Οι διάφανες ροδέλες είναι από μίκα. Εχουν σχετικά καλή θερμική αγωγιμότητα αλλά οι μηχανικές τους ιδιότητες δεν είναι και τόσο καλές όπως και προηγούμενα αναφέραμε.

Οι γκρι ροδέλες είναι από λάστιχο σιλικόνης. Το υλικό αυτό δεν παρουσιάζει και πολύ καλή θερμική αγωγιμότητα, έχει όμως αρκετά πλεονεκτήματα. Πρώτον οι ροδέλες αυτές δεν χρειάζονται θερμοαγώγιμη πάστα, μιας και η χρήση της πολύ λίγα προ-

σφέρει. Δεύτερον η ελαστικότητα του υλικού εξασφαλίζει την καλύτερη θερμική επαρφή μεταξύ του σημείου στήριξης και του ψύκτη, ακόμη και στην περίπτωση που η επιφάνεια του ψύκτη είναι ανώμαλη. Τέλος οι μηχανικές τους ιδιότητες είναι πολύ καλές.

Οι μονωτικές ροδέλες που φαίνονται κάτω και δεξιά στην φωτογραφία, είναι ροδέλες που χρησιμοποιούνται για μόνωση της βίδας που χρησιμοποιείται για να στηρίξει τον ημιαγωγό πάνω στον ψύκτη.

Στο Σχ. 12 βλέπουμε μερικούς ψύκτες. Η θερμική αντίσταση πολλών από αυτούς (SK71, SK64, SK01, SK59), εξαρτάται από το μήκος τους (μπορούν δηλαδή να κοπούν στο επιθυμητό μέγεθος). Οι υπόλοιποι δεν μπορούν να μεταβληθούν και η θερμική τους αντίσταση είναι σταθερή. Προσέξτε την διάφορα που υπάρχει στην τιμή της θερμικής αντίστασης μεταξύ των βαμμένων μαύρων ψυκτών τύπου SK71/ SK75 και των αντίστοιχων ίδιου μεγέθους αλλά μη βαμμένων τύπου SK01/AL75 που βρίσκονται δίπλα τους.

Τοποθέτηση των ψυκτών

Η τοποθέτηση των ψυκτών ξεκινάει συνήθως με τρύπημα στα κατάλληλα σημεία. Αυτό βέβαια δεν ισχύει για τους τύπους που οι τρύπες υπάρχουν έτοιμες. Στην περίπτωση λοιπόν που ξεκινάτε με τρύπημα, χρησιμοποιήστε τις αντίστοιχες ροδέλες σαν οδηγούς στο μέγεθος της τρύπας. Στην περίπτωση μεγαλύτερων ψυκτών είναι προτιμότερο να ανοίξετε σπείρωμα πάνω στο ίδιο το αλουμίνιο ώστε να αποφύγετε προεξέχουσες ροδέλες και παξιμάδια στην πίσω πλευρά του ψύκτη.

Στα σχήματα 13 και 14 απεικονίζεται με λεπτομέρεια ο τρόπος στήριξης πάνω στον ψύκτη των δύο δημοφιλέστερων τύπων τρανζίστορ.

Τρανζίστορ σε θήκη TO-3 τοποθετούνται συνήθως στο αυλάκι που υπάρχει μεταξύ των πτερυγίων του ψύκτη. Επειδή συνήθως ο τρίτος ακροδέκτης του ημιαγωγού είναι το ίδιο το κάλυμμα της συσκευασίας τους, θα πρέπει να τοποθετηθεί κατά την διαδικασία στήριξης και μια ροδέλα - ακροδέκτης, ώστε να μπορεί στην συνέχεια να συνδεθεί ο ακροδέκτης με το υπόλοιπο κύκλωμα. Για μεγαλύτερη ασφάλεια και μικρότερο κίνδυνο βραχυκυκλώματος καλό είναι πάνω από τον ημιαγωγό και στο ειδικό αυλάκι που υπάρχει, να τοποθετηθεί ένα λεπτό φύλλο αλουμινίου ή πλέξιγκλας, όπως φαίνεται και στο Σχ. 15. Υπάρχουν πάντως διαθέσιμες στο εμπόριο και ειδικές καλύπτρες για την συσκευασία TO-3.

Τελειώνοντας

Είναι γεγονός ότι αφού αποκτήσετε την απαραίτητη οικειότητα με την απαιτούμενη ακολουθία θημάτων, ο υπολογισμός των παραμέτρων των ψυκτών θα είναι πλέον εξ' ίσου εύκολος με τον να υπολογίζετε δουλεύοντας τον νομό του Ohm.

